

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ

Методичні поради
до самостійного вивчення курсу
(для студентів денної форми навчання)

Львів – 2005

Автор: доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії
Львівського національного університету імені Івана Франка,
доктор Українського вільного університету (Мюнхен)
КУЛЬЧИЦЬКИЙ Б.В.

Рецензенти: завідувач кафедри економічної теорії Львівської комерційної
академії, доктор економічних наук, професор БАШНЯНИН Г.І.

заступник декана економічного факультету ЛНУ імені І.Франка,
кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
МИХАЙЛИШИН Р.В.

*Рекомендовано до друку кафедрою економічної теорії
Львівського національного університету імені І.Франка
(протокол № 20 від 4 квітня 2005 року)*

Розроблено у повній відповідності до вимог Галузевого стандарту освіти
МОН України освітнього напрямку „Економіка і підприємництво”

Економічна історія як фундаментальна наука, поряд з історією економічних учень та політекономією (економічною теорією), є одним з важливих теоретичних предметів у підготовці фахових економістів. Ця наука має глибоке коріння, яке сягає давнього періоду існування єдиного світоглядного знання, що мало на меті узагальнити існуючий досвід та запропонувати найбільш оптимальні шляхи розв'язання життєво важливих практичних проблем людства. У процесі поглиблення суспільного поділу праці та диференціації наук відбувається об'єктивний процес виокремлення економічної історії в окрему галузь знання, що має свій специфічний предмет дослідження, методологію і методи пізнання економічної еволюції. Відповідно економічна історія починає виконувати важливі теоретичні і практичні функції, які дозволяють говорити про її особливу роль як у системі наук, так і у практичній діяльності людей. Починаючи з кінця XIX – початку XX ст. економічну історію починають викладати як самостійний навчальний предмет в університетах Європи. Сьогодні спостерігаємо подальше розширення викладання цієї науки на європейському просторі, коли, наприклад, в Італії ще наприкінці XX століття в університетах читалося майже 90 курсів з економічної історії і не лише для фахових економістів.

Враховуючи нинішнє прагнення України до євроатлантичної інтеграції, зростає актуальність і важливість поглибленого вивчення економічної історії Західної Європи, світу і України. Це сприятиме формуванню сучасного рівня економічної свідомості та сучасної економічної культури студентів.

Особливістю вивчення курсу „Економічна історія” є те, що Галузевим стандартом освіти МОН України освітнього напрямку „Економіка і підприємництво” передбачено проведення відносно невеликої кількості аудиторних занять. Зокрема, йдеться про вісім семінарських занять, на яких студенти повинні виявити максимальну активність та глибокі знання ключових тем і проблем курсу. Семінарські заняття покликані закріпити теоретичні знання студентів, отримані на лекціях і у процесі самостійної роботи, та

створити належні передумови для розвитку вміння логічно висловлювати власну думку і аргументовано вести дискусію.

З вищесказаного випливає, що основний акцент в оволодінні основами економічно-історичної науки ставиться на самостійній роботі студентів, необхідності усебічного самостійного опрацювання матеріалу з використанням достатньо широкого кола джерел. Враховуючи цю обставину, дані методичні поради містять вступ до курсу, плани семінарських занять, включаючи теми рефератів, а також список основної і додаткової літератури, яку необхідно самостійно вивчити, проаналізувати з метою розкриття логіки курсу та формування належного рівня підготовки як до семінарських занять, так і до підсумкового іспиту. Завершується методичка переліком питань, що винесені на іспит, які в основному відображають зміст і структуру навчального предмету „Економічна історія”.

ВСТУП ДО КУРСУ „ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ”

1. Предмет економічної історії.

Предметом дослідження економічної історії є економічні та соціальні відносини в історії народів світу, окремих суспільних епохах і, зокрема, в історії українського народу. Водночас економічна історія досліджує специфіку вирішення фундаментальних економічних проблем в умовах обмеженості ресурсів у різних економічних системах. Економічна історія передбачає усебічне вивчення економічних особливостей існування перших цивілізацій, економічних систем античного суспільства, економічного розвитку у добу Середньовіччя, становлення ринкової економічної системи, а також з’ясування особливостей економічного розвитку на українських землях у скіфський період, в умовах Київської Русі, у період феодальної роздробленості та існування Козацької держави, в умовах Національно-визвольної революції початку ХХ ст., за часів СРСР і, нарешті, за роки державної незалежності.

Метою навчального курсу „Економічна історія” є пізнання економічних і соціальних тенденцій і закономірностей еволюції економічних систем в історії світу і України, розкриття генетичної спадкоємності і національних особливостей українських господарських форм для застосування у практичній діяльності в сучасних умовах творення національної економіки України.

2. Методологія і методи економічної історії як науки.

Економічна історія, як і інші фундаментальні науки, має свою методологію і конкретні методи наукового дослідження. Насамперед, необхідно чітко розмежувати поняття „методологія” і „методи”. Методологія є, по-перше, сукупністю методів наукового пізнання і, по-друге, роздумами про методи та їх удосконаленням. Водночас методи – це конкретні способи та інструментарій вивчення об’єкта дослідження, які взаємно доповнюють один одного, дозволяючи проникнути у глибинну суть явища чи процесу. При цьому метод є системою регулятивних принципів діяльності суб’єкта, яка залежить від її мети, засобів здійснення і характеру об’єкта.

Основними методами економічної історії як науки є:

- 1) емпірично-історичний, який передбачає використання історичних фактів для обґрунтування відповідних соціально-економічних висновків та закономірностей економічного розвитку суспільства;
- 2) діалектичний, який передбачає розгляд економічних явищ і процесів у їх безперервному розвитку і взаємозв’язках;
- 3) єдність аналізу і синтезу, що дозволяє з’ясувати складові економічного явища та збагнути його в цілому;
- 4) єдність кількісного і якісного аналізу, що дозволяє максимально повно охарактеризувати економічні явища і процеси;
- 5) соціологічний, який дозволяє врахувати панівні погляди суспільства на важливі економічні проблеми при дослідженні економічних систем;
- 6) системного підходу, який передбачає врахування тієї важливої обставини, що елементи системи творять нову системну якість і вивчення

економічних та соціальних проблем неможливе поза системним, комплексним баченням економіки і суспільства як єдиного цілого, де важливу, а інколи й доленосну роль відіграють неекономічні, духовні чинники та обставини економічного розвитку;

7) синергетичний, згідно з яким економічна система суспільства може і повинна розглядатися як система, що здатна до самоорганізації та ефективного вирішення проблеми суспільного вибору. Водночас визнається складність та нелінійність економічної еволюції, виходячи з того, що характер взаємозв'язку внутрішніх елементів складних систем може різко змінюватися після досягнення одним або кількома з них певних критичних значень.

3. Функції економічної історії.

Зміст будь-якої науки виявляється у її функціях. Економічна історія виконує такі основні функції:

1) методологічну щодо конкретних, прикладних економічних наук (розробка категорійного апарату, обґрунтування об'єктивних соціально-економічних закономірностей і т.д.);

2) практично-прогнозуючу – обґрунтування шляхів еволюції економічних систем, проектування їх майбутніх параметрів;

3) світоглядну – вивчення економічної історії впливає на світогляд людини, сприяє утвердженню гуманістичних ідеалів, формує почуття патріотизму.

4. Зв'язок економічної історії з іншими науками.

Важливим для усвідомлення особливостей економічної історії є з'ясування її місця у системі наук, простеження її взаємозв'язків з іншими науками. Оскільки у центрі уваги економічної історії є людина і суспільство, то вона щільно пов'язана з фундаментальними економічними та суспільними науками.

Так, економічна історія перебуває у постійному взаємозв'язку з політекономією (економічною теорією), яка розробляє систему категорій економічної науки, удосконалює інструментарій економічного дослідження, формулює економічні закони та закономірності, що використовуються іншими економічними науками, у т.ч. й економічною історією.

Економічна історія використовує у своїх дослідженнях філософські закони, підходи і принципи (наприклад, закон єдності і боротьби протилежностей, закон взаємного переходу кількісних змін у якісні, закон заперечення заперечення, закон взаємозалежності духовної сфери і економічного фундаменту суспільства, принцип розвитку та ін.).

Соціологія, як зазначалося вище, дозволяє виявити панівні погляди суспільства на важливі соціально-економічні проблеми і врахувати їх при оцінці тих чи інших процесів в економічному житті.

На основі висновків та узагальнень культурології економічна історія розкриває еволюцію економічних систем, беручи до уваги не тільки власне економічні, але й неекономічні, духовні чинники розвитку суспільства.

Політологія, досліджуючи панівні у суспільстві ідеології, дозволяє врахувати їх при обґрунтуванні конкретних фактів і закономірностей еволюції економічних систем, вивченні особливостей економічних відносин і тенденцій соціальних змін на різних щаблях розвитку людства.

5. Періодизація економічної історії.

Центральною, головною методологічною проблемою досліджень з економічної історії є періодизація економічної історії, точніше пошук та обґрунтування об'єктивних критеріїв періодизації економічного розвитку людства. Від вирішення цієї важливої методологічної проблеми залежать концептуальні засади, висновки та узагальнення не тільки у межах економічної історії, але й усіх економічних наук. Ця проблема і нині залишається дискусійною. Щодо її вирішення можна сформулювати два основні підходи: формаційний і цивілізаційний.

Ідея прогресу в тому значенні, яке їй надала попередня епоха, може вважатися вичерпаною. Не випадково формаційний підхід до аналізу суспільно-економічного розвитку змінився у ХХ ст. на цивілізаційний. З висоти нинішнього дня основною вадою формаційного підходу багато дослідників називають ту, що теоретичний аналіз на базі суспільно-економічної формації та її визначальної складової – способу виробництва – не дозволяє пояснити розмаїття реальних економічних процесів та змін, що відбуваються за сучасних умов. Істотними недоліками формаційного підходу є ігнорування суб'єктивного чинника економічної еволюції, залишення поза увагою аналізу ролі людей в економічних процесах, відсутність можливості розгляду варіативності розвитку цілей та мотивів людської діяльності як рушійних сил сучасного виробництва, надмірна абстрактність економічних досліджень, їх однобічність та відірваність від реальної практики, що призводить до випадання з поля зору цілої низки вкрай важливих проблем економічного життя суспільства і т.п.

З позицій цивілізаційного підходу людина розглядається не тільки як головний суб'єкт виробництва, а й як його безпосередня самоціль. Саме завдяки цьому цивілізаційний підхід до розвитку суспільства відображає людиноутверджуючу лінію історичного процесу. Сам термін „цивілізація” (від лат. „civilis” – громадянський, цивільний) означає сукупність матеріальних і духовних досягнень суспільства на певному етапі його історичного буття. При цьому розвиток особи визначається свободою реалізації її внутрішніх потенцій. Поняття свободи постає необхідною умовою самоствердження особи, реалізації її здібностей, творчого потенціалу. Ступінь свободи, яку суспільство здатне забезпечити особі, детермінується складним комплексом об'єктивних і суб'єктивних чинників, які у сукупності визначають цивілізаційний процес. Таким чином, основним критерієм розвитку цивілізації є свобода, яку суспільство здатне забезпечити особі у процесі її саморозвитку.

Найбільш відомими концепціями періодизації світової економічної історії з позицій цивілізаційного підходу вважають теорію „стадій економічного зростання” американського ученого В.Ростоу, теорію „трьох стадій”

Дж.Гелбрейта, теорію „трьох хвиль” сучасного дослідника Е.Тофлера та ін. Усі ці концепції об’єднує те, що головним критерієм періодизації економічної історії виступає розвиток техніки, технології і суспільства як системи, включаючи панівні суспільні цінності та відповідні суспільні інституції, розвиток духовної сфери, права людини (на відміну від формаційного підходу, де визначальним критерієм періодизації є панівна форма власності на засоби виробництва).

Так, В.Ростоу виділяє п’ять стадій економічного зростання:

- 1) традиційне суспільство;
- 2) підготовка передумов для піднесення;
- 3) піднесення;
- 4) рух до зрілості;
- 5) ера високого масового споживання.

На думку Дж.Гелбрейта, економічну історію можна поділити на три основні стадії розвитку:

- 1) доіндустріальне суспільство;
- 2) індустріальне суспільство;
- 3) постіндустріальне суспільство

(Історія економічних учень: Підручник / За ред. Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко. – К.: КНЕУ, 1999. – С. 477-485).

Сучасний учений Е.Тофлер вважає, що людство у своєму економічному розвитку проходить три етапи („три хвилі”), які щільно пов’язані і кожна наступна „хвиля” виростає з попередньої, чим підкреслюється генетична спадкоємність економічних форм господарювання:

- 1) перехід від суспільства мисливців до аграрного;
- 2) перехід від аграрного суспільства до індустріального;
- 3) перехід від індустріального суспільства до інформаційного

(Тофлер Е. Третья Хвиля: Пер. з англ. – К.: Вид. дім „Всесвіт”, 2000. – 516 с.).

Поняття цивілізації передбачає розгляд історії не лише як історії економіки, а як історії людей у єдності їх матеріального і духовного життя.

Основу цивілізацій складають певні культурні цінності і кожна епоха є відображенням неповторної, унікальної культури. При цьому роль цінностей настільки вагома, що деякі автори підкреслюють їх визначальну функцію щодо інших складових соціуму. Так, відомий сучасний український економіст і соціолог Б.Гаврилишин, аналізуючи архітектуру суспільного ладу, називає три його складові: 1) панівні цінності; 2) політичне правління; 3) економічна система. Зокрема, цінностям відводиться пріоритетне значення у концепції цього дослідника (Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові: Пер. з англ. – К.: Основи, 1993. – С. 12-15).

Зараз у науковій і публіцистичній літературі часто говориться про загальнолюдські цінності. З економічної точки зору до них необхідно насамперед віднести ринковий механізм. Цей механізм, відшліфований тисячолітнім досвідом людства, є тією загальнолюдською цінністю, яка стоїть поза часом чи ідеологічними уподобаннями і є складовою ідеї прогресу та цивілізаційного розвитку. Безперечно, ринковий механізм не є ідеальним, має свої негативні риси, зокрема, соціальне розшарування, безробіття, банкрутства. Але весь світовий досвід доводить, що недоліки ринкової економіки значно перекриваються її перевагами. До того ж сучасне суспільство навчилося виправляти ці недоліки і нейтралізувати негативні сторони ринку.

Таким чином, зміст поняття „цивілізація” включає все те, що характеризує, з одного боку, єдність суспільства і суспільно-історичного прогресу, з іншого, – зміст матеріальних і духовних цінностей, які людство успадкувало від попередніх поколінь і використовує на кожному етапі подальшого розвитку з метою забезпечення розширеного відтворення. Саме цінності у кінцевому підсумку визначають об’єктивні умови і можливості, що зумовлюють виникнення і розвиток відповідних соціально-економічних утворень.

У зарубіжній економічній історії сучасний етап розвитку людства характеризується настанням техногенної цивілізації, коли розвиток економіки

на основі техніки, технології, науки перетворюється на провідну детермінанту суспільного розвитку. Ідея перетворення світу стає провідною в культурі техногенної цивілізації. Принципово змінюється становище індивіда: утверджується цінність свободи, „автономність” особистості. Особливого значення набувають цінності демократії, зокрема, принцип недоторканості прав і свобод людини. Техногенна цивілізація не тільки динамічна, рухлива, але й досить агресивна. Вона пригнічує традиційні суспільства та їх культуру, бо серед провідних цінностей цієї цивілізації не останнє місце належить цінностям влади, сили. Саме на цьому ґрунтується культ корисності і спрямованість на володіння товарами (речами, людськими здібностями, інформацією як товарною цінністю). Еволюція західного суспільства у ХХ ст. виявила важливу суперечність техногенної цивілізації. З одного боку, її вища мета – збільшення матеріального багатства на основі постійного оновлення техніко-технологічних систем – перетворює людину на засіб економічної сфери. Збільшилась частка організованих зв'язків у суспільстві, духовне виробництво перетворилося на складну „індустрію свідомості”. Людина, громадянин часто стає об'єктом маніпулювання з боку масової культури, електронних засобів інформації (реклама, радіо, телебачення, відео, комп'ютерні ігри, Інтернет). Але з іншого боку, – та ж техногенна цивілізація орієнтується на свободу індивіда, мобілізує людську активність, стимулює розвиток здібностей і системи потреб, внаслідок чого відбувається гуманізація суспільства, заснованого на ринковій економічній системі.

Таким чином, техногенна цивілізація породжує новітню економічну систему і новий тип людини, яка здатна гуманізувати цю систему. На практиці це виявляється у розвитку економічного і політичного лібералізму, що базується на механізмах демократії, соціального захисту, охорони довкілля.

Принципова новизна сучасної цивілізації полягає у тому, що її розвиток здійснюється у напрямі поступового переростання сумарної цілісності світу в структурну цілісність. Йдеться про те, що формування структурної цілісності сучасного світового процесу супроводжується подальшим посиленням ролі та

значення загальноцивілізаційних принципів розвитку. При цьому поступове подолання нерівномірностей суспільного розвитку окремих націй не виключає, а навпаки, передбачає широкий розвиток їхніх національних особливостей.

У цьому контексті цікаву концепцію пропонує С.Кримський. На його думку, цивілізаційний процес є багатопверховим. „Верхні поверхи” цивілізаційного процесу становить науково-технічний прогрес, соціально-економічні інновації та політичні реалії міжнародного значення. Базовий же рівень, як підґрунтя цивілізаційного процесу, визначається національно-етнічними цінностями, менталітетом людських спільнот, традиційною культурою та стереотипами побуту, звичаїв, укладу буття. Якщо „верхні поверхи” цивілізаційного процесу знаходяться під владою інтеграційних тенденцій світової історії і, отже, маніфестують загальнолюдське, то „базові” рівні працюють на національно-культурну диференціацію людства (Кримський С.Б. Глобалістика та регіонально-національний чинник в ієрархії цивілізаційних процесів // Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (Проблеми дослідження та викладання): Матеріали міжнар. наук.-метод. конф., 26-27 квітня 2000 р. / Відп. ред. І.Є.Малий, Н.О.Татаренко. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 39).

Проте в цілому у даний час формуються підходи, за якими цивілізація уявляється як щось єдине, що перебуває поза межами національних економічних і політичних систем, спільне для всього людства. Такі погляди ґрунтуються на ідеї єдності, цілісності та взаємопов’язаності сучасного світу, спільності для всього людства, наявності глобальних проблем та загальнолюдської системи цінностей.

Висунення інтелектуального чинника на роль провідного у забезпеченні економічної еволюції, трансформації економічних систем означає становлення нового типу світової цивілізації. З цього приводу А.Філіпенко пропонує відповідну схему трьох основних етапів розвитку людства, яка має серйозне методологічне підґрунтя (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні характеристики трьох типів всесвітньої цивілізації

Типи всесвітньої цивілізації	Домінуючий вид виробництва	Праця та її характер	Провідний тип власності
Аграрна	сільсько-господарське	ручна	земельна
Індустріальна	промислове	машинна	промислова
Постіндустріальна (ноосферно-космічна)	інформаційне	інтелектуальна	інтелектуальна

Джерело: Філіпенко А. Структура сучасного економічного дискурсу // Економіка України. - 1996. - № 8. - С. 26-35.

Світова економічна історія свідчить, що процес еволюції економічних систем характеризується фазами їх відносної стабільності й розвитку, а також відповідними трансформаційними періодами (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Фази еволюції економічних і соціально-політичних відносин

Вид об'єкту	Фаза заміни (років)	Фаза відносного розвитку (років)
Світова цивілізація	100 – 300	400 – 1000
Політична система	50 – 100	200 – 300
Економічна система	30 – 60	100 – 150
Епістемологічна і технологічна система	10 – 30	40 – 120
Наукова і технологічна парадигма	5 – 10	30 – 60

Джерело: Kwasnicki W. Knowledge, Innovation and Economy. - Wroclaw, 1994. - P. 44.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. ПРЕДМЕТ І ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ

(2 години)

План

1. Предмет економічної історії
2. Методологія і функції економічної історії
3. Зв'язок економічної історії з іншими науками
4. Періодизація економічної історії

Реферат: Особливості періодизації економічної історії України

Тема 2. ГОСПОДАРСТВО СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

(від найдавніших часів до V ст. н. е.) (2 години)

План

1. Періодизація та основні риси господарства первісного суспільства
2. Господарство та соціально-економічні відносини у країнах Стародавнього Сходу
3. Економічні причини розквіту та занепаду країн античного світу

Реферат: Економічні відносини у Стародавньому Римі

Тема 3. МАНУФАКТУРНИЙ ПЕРІОД СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

(2 години)

План

1. Передумови і наслідки Великих географічних відкриттів
2. Основні фактори становлення індустріального суспільства. Мануфактури
3. Соціально-економічні передумови і наслідки Нідерландської революції (1566—1609 рр.)
4. Англійська революція 1640—1660 рр.: економічні причини і наслідки
5. Особливості генези індустріального суспільства у Франції

6. Соціально-економічні передумови і наслідки війни північноамериканських колоній за незалежність

Реферат: Становлення світового ринкового господарства

Тема 4. ПРОМИСЛОВИЙ ПЕРЕВОРОТ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ (2 години)

План

1. Промисловий переворот в Англії: передумови, хід, наслідки
2. Особливості промислового перевороту у Франції
3. Особливості промислового перевороту у Німеччині
4. Промисловий переворот у США

Реферат: Особливості промислового перевороту в країнах Західної Європи і США: порівняльний аналіз

Тема 5. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ у 1939—1990-х роках (2 години)

План

1. Економіка провідних країн у роки Другої світової війни
2. План Маршалла
3. Передумови та наслідки прискореного розвитку Німеччини та Японії
4. Динаміка та структурні зміни світового господарського розвитку другої половини ХХ ст.

Реферат: Від „Спільного ринку” до становлення Європейського Союзу: особливості економічних і політичних трансформацій

Тема 6. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (V—XVI ст.) (2 години)

План

1. Форми і характер землеволодіння в Київській державі. Категорії залежного населення

2. Міста, ремесла і торгівля у Київській Русі
3. Господарство України—Русі періоду роздробленості та монголо-татарського поневолення (XII — середина XIV ст.)
4. Економічне становище українських земель у литовсько-польські часи

Реферат: Господарство скіфів та античних міст-держав українського Причорномор'я

Тема 7. ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ у XVII — XVIII ст. (2 години)

План

1. Еволюція аграрних відносин у козацько-гетьманську добу
2. Мануфактурний період української промисловості
3. Внутрішня і зовнішня торгівля. Формування українського національного ринку
4. Господарство Запорізької Січі

Реферат: Таємниця золота гетьмана Павла Полуботка

Тема 8. ЕКОНОМІКА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991-2005 рр.)

(2 години)

План

1. Об'єктивні передумови формування національної економічної системи України. Трансформація відносин власності за роки державної незалежності
2. Становлення банківської і податкової системи України за роки державної незалежності
3. Антиінфляційна політика в Україні за роки державної незалежності
4. Особливості економічного становища в Україні на порозі XXI ст. Пошук оптимальної економічної моделі стратегічної трансформації

Реферат: „Помаранчева революція” 2004 р. та її вплив на соціально-економічний розвиток українського суспільства і становище держави на міжнародній арені

СПИСОК ОСНОВНОЇ І ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КУРСУ „ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ”

Основна література:

1. Лановик Б.Д., Лазарович М.В., Чайковський В.Ф. Економічна історія / За ред. Б.Д.Лановика. – 2-ге вид., перероб. – К.: Вікар, 2000.
2. Лановик Б., Матисякевич З., Матейко Р. Економічна історія України і світу. – К.: Вікар, 1999.
3. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові: Пер. з англ. - К.: Основи, 1993.
4. Злупко С.М. Економічна історія України. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1995.
5. Злупко С.М. Економіка України. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1995.
6. Леоненко П.М., Юхименко П.І. Економічна історія. – К.: Знання-Прес, 2004.
7. Коропецький І.-С. Дещо про минуле, недавнє минуле і сучасне української економіки. – К.: Либідь, 1995.

Додаткова література:

1. Башнянин Г.І., Копич І.М., Шевчик Б.М. Економічні системи: проблеми структуризації і типологізації. - Львів: Коопосвіта, 1999.
2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст.: У 3-х т.: Пер. з фр. - К.: Основи, 1998. - Т. 3: Час світу.

3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму: Пер. з нім. - К.: Основи, 1994.
4. Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє. - К.: Основи, 1999.
5. Геєць В.М. та ін. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). Ін-т екон. прогнозування / За ред. акад. НАН України В.Гейця. - К.: Логос, 1999.
6. Економіка України: десять років реформ / За ред. З.Ватаманюка та С.Панчишина. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
7. Злупко С.М. Економічна думка України: Навч. посіб. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2000.
8. Злупко С. Основи історії економічної теорії: Навч. посіб. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001.
9. Історія економічних учень: Підручник / За ред. Л.Я.Корнійчук, Н.О.Татаренко. - К.: КНЕУ, 1999.
10. Канигін Ю. Шлях аріїв: Україна в духовній історії людства. - К.: Україна, 1997.
11. Кульчицький Б.В. Економічні системи суспільства: теорія, методологія, типологізація. - Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003.
12. Кульчицький Б. Еволюція економічних систем розвинутих країн світу: уроки для України // Трансформація економічної системи в Україні. Наук. зб. / За ред. З.Г.Ватаманюка. - Львів: Інтереко, 2000.
13. Кульчицький Б. Філософія економічної історії України і становлення національної економіки // Україна на шляху до ринку. - Вісник Львів. ун-ту. Сер. економічна. - Вип. 28. - Львів: Світ, 1998.
14. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2001.
15. Лортикян Э.Л. История экономических реформ: Мировой опыт второй половины XIX-XX вв. - Харьков: Консум, 1999.

16. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ ст.). - К.: НАН України Інститут економіки, 1997.
17. Панчишин С.М. Макроекономічний аналіз товарної форми виробництва. - Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004.
18. Полулях І. Економічна політика в рамках соціального ринкового ладу Німеччини. - Львів: ВМС, 2003.
19. Сакс Дж., Пивоварський О. Економіка перехідного періоду: Уроки для України: Пер. з англ. - К.: Основи, 1996.
20. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. - К.: Логос, 1999.
21. Тофлер Е. Третя Хвиля: Пер. з англ. - К.: Вид. дім „Всесвіт”, 2000.
22. Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи / За заг. ред. Г.В.Щокіна, М.Ф.Головатого. - К.: МАУП, 2000.
23. Франко І.Я. Зібрання творів: У 50 т. - К.: Наукова думка, 1985. - Т. 44. - Кн. 2.
24. Франко І.Я. Зібрання творів: У 50 т. - К.: Наукова думка, 1986. - Т. 45.
25. Comparing Welfare Capitalism. Social Policy and Political Economy in Europe, Japan and the USA / Ed. by B.Ebbinghaus and Ph.Manow. - London: Routledge, 2001.
26. Djankov S., Glaeser E., La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. The New Comparative Economics // Journal of Comparative Economics. - 2003. - Vol. 31. - Issue 4. - P. 595-619.
27. Reforming the State: Fiscal and Welfare Reform in Post-Socialist Countries / Ed. by J.Kornai, S.Haggard, R.Kaufman. - Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
28. Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage / Ed. by P.Hall and D.Soskice. - N.Y., Oxford: Oxford University Press, 2001.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

З КУРСУ „ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ”

1. Періодизація економічної історії світу і України.
2. Суспільні поділи праці в економічній історії людства.
3. Економічні відносини у Стародавній Індії.
4. Економічні відносини у Стародавньому Китаї.
5. Економічні відносини у Стародавній Греції.
6. Економічні причини піднесення та занепаду Стародавнього Риму.
7. Форми землеволодіння та економічні відносини у Франкській державі.
8. Середньовічні міста, ремесла і цехи. Комунальні революції.
9. „Революція цін” у Західній Європі у XVI ст.
10. Економічні передумови і наслідки Нідерландської революції 1566-1609 рр.
11. Англійська революція 1640-1660 рр.: економічні причини і наслідки.
12. Особливості генези індустріального суспільства у Франції у XVIII ст.
13. Промисловий переворот в Англії: передумови, хід, наслідки.
14. Особливості та етапи промислового перевороту у Франції.
15. Особливості промислового перевороту у Німеччині.
16. Особливості промислового перевороту у США.
17. Економічне піднесення США та Німеччини у кінці XIX – на початку XX ст.
18. Промислове відставання Англії та Франції у кінці XIX – на початку XX ст.
19. Революція „Мейдзі” і становлення індустріального суспільства у Японії.
20. Зміст та особливості реалізації плану Чарльза Дауеса.
21. Зміст та особливості реалізації „нового курсу” Франкліна Рузвельта.
22. Зміст та особливості реалізації плану Джорджа Маршалла.
23. Передумови та особливості німецького „економічного дива”.
24. Передумови та особливості японського „економічного дива”.
25. Римський договір і створення Європейського Економічного Співтовариства.
26. Структурні зміни світового господарського розвитку у другій половині XX ст.
27. Маастрихтський договір і становлення Європейського Союзу.
28. Господарське освоєння українських земель у праісторичний період.
29. Особливості Трипільської економічної культури.
30. Особливості економіки скіфів.
31. Господарство античних міст-держав українського Причорномор’я.
32. Економічний розвиток східнослов’янських племен (від найдавніших часів до V ст. н.е.).

- 33.Форми і характер землеволодіння у Київській державі. Категорії залежного населення.
- 34.Міста і ремесла у Київській Русі.
- 35.Особливості економічних відносин у Галицько-Волинській державі.
- 36.Особливості економічних відносин в Україні литовсько-польської доби.
- 37.Особливості господарства Запорізької Січі.
- 38.Економічна політика гетьмана Богдана Хмельницького.
- 39.Особливості фінансово-податкової системи Української козацької держави.
- 40.Особливості мануфактурного періоду української промисловості у XVII-XVIII ст.
- 41.Еволюція аграрних відносин в Україні у другій половині XIX ст.
- 42.Аграрна реформа 1848 р. у Західній Україні.
- 43.Селянська реформа 1861 р. в Росії та її здійснення в Україні.
- 44.Зародження і розвиток кооперативного руху в Україні.
- 45.Економіка України на початку XX ст.
- 46.Економічна політика Українських урядів доби Національно-визвольної революції (1917-1919 рр.).
- 47.Економічна і соціальна політика Української Народної Республіки.
- 48.Економічна і соціальна політика Західноукраїнської Народної Республіки.
- 49.Колективізація сільського господарства та її наслідки в Україні. Голодомор 1932-1933 рр.
- 50.Господарство України у роки Другої світової війни.
- 51.Колоніальне становище України у складі СРСР.
- 52.Причини і форми застійних явищ в економічному житті України у 70-х – першій половині 80-х рр. XX ст.
- 53.Національні особливості економічної кризи в Україні після відновлення державної незалежності у 1991р.
- 54.Об'єктивні передумови формування національної економічної системи України. Трансформація відносин власності.
- 55.Формування інфраструктури ринку в Україні за роки державної незалежності.
- 56.Передумови та особливості грошової реформи в Україні 1996 р.
- 57.Становлення банківської системи України за роки державної незалежності.
- 58.Еволюція аграрного сектору економіки України за роки державної незалежності.
- 59.Становлення податкової системи в Україні за роки державної незалежності.
- 60.Бюджетна політика Української держави за роки державної незалежності.
- 61.Соціальна політика Української держави за роки державної незалежності.

62. Фундаментальні економічні проблеми та особливості їх вирішення у перехідній економіці України за роки незалежності.
63. Монетарна політика в Україні за роки державної незалежності.
64. Особливості інвестиційного процесу в Україні за роки державної незалежності.
65. Антиінфляційна політика в Україні за роки державної незалежності.
66. Інституційні чинники розвитку малого і середнього бізнесу в Україні за роки державної незалежності.
67. Особливості державного регулювання економіки України за роки незалежності.
68. Формування нового механізму розподілу та перерозподілу доходів населення в Україні за роки державної незалежності.
69. Особливості економічного становища в Україні на порозі ХХІ ст. Пошук оптимальної економічної моделі стратегічної трансформації.
70. „Помаранчева революція” в Україні 2004 р. та її вплив на соціально-економічний розвиток суспільства і становище держави на міжнародній арені.